

ชีวิตกับการทำงาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต)

สารบัญ

ชีวิตกับการทำงาน	๑
อ. สัญลักษณ์ คิวรัลซ์ เกริ่นนำ.....	๑
ความหมายของงาน.....	๒
ศรัทธากับกำลังใจ.....	๔
ศรัทธาในทางศาสนา	๗
ความสุขแท้ อ ที่ความจริงของชีวิต.....	๑๐
การทำงานคือการพัฒนาตน	๑๓
หลักการทำงาน	๑๕
สร้างสุขด้วยการให้แก่กัน.....	๑๙
ทำงานดี มีจิตใจที่พัฒนา พาให้สุขสมบูรณ์	๒๒
สนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะ	๒๖

ชีวิตกับการทำงาน*

อ. สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เกริ่นนำ

ขอกราบนมัสการท่านเจ้าคุณพระเทพเวที ที่จริงดำริ ที่จะให้มี ประชุมกันประจำเดือน เลี้ยงข้าวเลี้ยงปลา และก็เชิญใครต่อใครมาพูด ให้กำลังใจพวกเราในการทำงาน เป็นความคิดคุณอนันต์ วันนี้ก็เป็น นิमितดี โอกาสดี มีพระเทพเวที กรุณามาให้คำสอน โอวาทแก่พวกเรา เพื่อเป็นกำลังใจใน การทำงาน วันนี้ก็เป็นวันธรรมสวนะด้วย แล้วก็คง จะอาราธนาเจ้าคุณกล่าวเป็นทำนองธรรมกถา คงจะไม่เทศน์ เจ้าพระ คุณท่านกรุณามาก ผมรบกวนท่านอยู่เรื่อย ผมก็เกรงใจท่านไม่อยากจะ รบกวนท่านเท่าไร ตามปกติ เวลาท่านพูดนี้มีคนอยากฟังกันมาก ใน ประเทศ ต่างประเทศ ท่านพูดมักจะเป็นเนื้อหาสาระที่จับใจ ที่เป็น ประโยชน์มาก หวังว่า พวกเราคงจะตั้งใจฟัง แล้วก็เอาไปคิดใคร่ครวญ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต การทำงานเพื่อความสวัสดิสุขของตัวเอง และหน่วยงานของเรานี้ ก็หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์ต่อ สังคมของพวก เราทุกคน ไม่ว่าจะตำแหน่งเล็กตำแหน่งใหญ่ ก็หวังใจว่าจะถูกนำไปใช้

* ธรรมกถา แสดงที่สำนักงานบริษัทเคล็ดไทย จำกัด วันเสาร์ที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๓๑ เวลา ๙.๔๕น.

เป็นประโยชน์ แต่คนที่ไม่นับถือ ศาสนาพุทธก็ไม่เป็นไร ก็เอาไปคิดใคร่ครวญ เอาไปเป็นประโยชน์ได้ ขอกราบอาราธนา

ขอเจริญพรท่านอาจารย์สุลักษณ์ พร้อมทั้งญาติมิตรและคณะทำงาน
ทุกๆ คน

วันนี้เอาตมามา ก็เป็นการที่ได้รับนิมนต์มาแบบสบายๆ นิมนต์มาฉันภัตตาหารแล้วก็มีกรสนทนากัน พูดให้กันฟังบ้าง ตามปกติ ว่าถึงการเลี้ยงพระ โดยมากก็นิมนต์ไปตามบ้าน นานๆ จึงจะมีนิมนต์ไปที่ทำงาน ถ้านิมนต์ไปที่ทำงาน โดยมากก็เป็นพิธีเปิดหรือพิธีการอื่นๆ ในทำนองนั้น เป็นเรื่องของพิธี แต่ที่นิมนต์มาคราวนี้ ไม่เชิงเป็นพิธีการ มาแบบมาคุย มาสนทนา สำนักงานก็เปิดแล้ว ก็เลยกลายเป็นว่ามาพบกับคนที่ทำงาน และก็เป็นเรื่องของการมา พบกับคนที่ใช้ชีวิตในแนวเดียวกัน เพราะอยู่ในสำนักงานเดียวกัน ทำงานประเภทเดียวกัน

ความหมายของงาน

งานเป็นเรื่องสำคัญ แต่โดยทั่วไปพูดกันง่ายๆ คนมักมองความหมายของงานเพียงในแง่ที่ว่า เป็นเครื่องช่วยในการเลี้ยงชีวิต มีงานทำก็จะช่วยให้เรามีเงินมีทองใช้และเป็นไปได้ เรียกว่ามีอาชีพนั่นเอง คนที่ไม่มืงานทำก็เดือดร้อนมาก ถ้าเปรียบในแง่นี้แล้ว คนที่มีงานการมาก็สบายใจ มีความสุขได้อย่างหนึ่ง อย่างน้อยตัวก็มีทางที่จะได้เงินได้ทองใช้ เป็นทางที่จะให้มีความสุข เคยมีคำขวัญสมัยหนึ่งว่า

งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข เพราะถ้ามีงานทำแล้วก็มีเงินใช้ และเงินก็ทำให้มีงาน เมื่อมีงานก็ทำให้มีเงิน และก็ทำให้มีความสุข แต่ว่าที่จริงมันไม่ใช่แค่นั้น งานไม่ใช่แค่คือเงิน อันนี้เป็นความหมายเบื้องต้นที่มองกันง่ายๆ แค่วัตถุ แต่งานนั้นมีความหมายลึกซึ้งลงไปอีกมาก เพราะงานทำให้กิจการ ทำให้โลกนี้ เป็นไปได้ สิ่งที่เราเรียกว่าการพัฒนา หรือการสร้างสรรค์ ตลอดจนกิจการบ้านเมืองทุกอย่างเป็นไปได้ก็เพราะว่า คนทำงาน ถ้าไม่มีการทำงานแล้ว ความเจริญก้าวหน้าต่างๆ ก็เป็นไปไม่ได้ อย่างไรก็ตาม อันนี้ก็ยังไม่ในขั้นที่เน้นวัตถุดี

ลองมองต่อไปอีก แคบเข้ามาที่ชีวิตของเรา งานทำให้ชีวิตมีคุณค่า คนที่ได้ทำงานก็จะรู้สึกว่าตัวได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่า ถ้าอโห่เฉยๆ เลื่อนลอย บางทีก็เกิดความรู้สึกว่าชีวิตนี้ว่างเปล่าไม่มีความหมาย ฉะนั้น งานจึงเป็นสิ่งที่ให้ความหมายแก่ชีวิต แต่งานที่จะให้ความหมายแก่ชีวิตอย่างแท้จริงนั้น ตามปกติก็ต้องเป็นงานที่มีคุณค่า มีประโยชน์ด้วย เป็นธรรมดาว่าการที่เรามีงานกันขึ้น ก็ต้องมี ความหมายอยู่แล้วว่าเพื่อประโยชน์อะไรสักอย่าง จึงทำขึ้นมา ฉะนั้น ตามปกติแล้วงานทั่วไปก็ต้องมีความหมาย มีคุณค่า มีประโยชน์อะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นแต่ว่าที่ทำงานนั้นจะมีความเข้าใจในความหมาย และความหมายของงานนั้นหรือไม่ มองเห็นประโยชน์แค่ไหน ถ้ามองเห็นประโยชน์แล้วก็มีศรัทธา ศรัทธาก็คือการที่มีความเชื่อ ความมั่นใจ เห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ของสิ่งนั้น และศรัทธานี้จะเป็นตัวสำคัญ เป็นหลักที่จิตใจที่จะทำให้การทำงานข้าง

นอกที่เป็นเรื่องทางร่างกาย หรือเป็นเรื่องทางสังคม เกิดความหมาย เป็นประโยชน์ที่แท้จริง เพราะฉะนั้น งานก็ไม่ใช่เป็นเพียงภาพที่ปรากฏ มองเห็นกันภายนอกเท่านั้น แต่จะต้องมีหลักในทางจิตใจเป็นฐานอีกด้วย หลักอันแรกก็คือ ศรัทธา ถ้าเราจะทำงานให้สบายมีความสุข ก็จะต้องมี ศรัทธาในงานด้วย แล้วงานก็จะไม่ใช่เรื่องที่ทำให้เราฝัน หรือมีความรู้สึกเบื่อหน่ายและเหน็ดเหนื่อย หรือรู้สึกว่า是一件ที่จะทำพอให้เสร็จๆ พ้นๆ ไป

ศรัทธากับกำลังใจ

ศรัทธาที่มองเห็นคุณค่า ความหมาย และประโยชน์ของงาน ก็จะทำให้มีกำลังใจเกิดขึ้น ศรัทธานี้เป็นแรงส่งไปเป้าหมาย คนเราต้องมีแรงอันนี้ที่เรียกว่า กำลังใจ ถ้าไม่มีกำลังใจ จะทำอะไรจิตใจก็ห่อเหี่ยว เมื่อกำลังใจไม่มี กำลังกายแม้จะมีก็ไม่มี ความหมาย บางทีมีกำลังกายแข็งแรง แต่ไม่สามารถนำกำลังกายนั้นออกมาใช้ได้ กำลังใจเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง คนที่แข็งแรงซึ่งเห็นว่ามีกำลังกายมาก เป็นนักมวยที่เก่งกล้าสามารถ หรือเป็นนักวิ่ง วิ่งได้รวดเร็วแข็งแรงมาก แต่ถ้าเมื่อใดเขาหมดกำลังใจแล้ว เขาก็ไม่สามารถที่จะชกมวย ไม่สามารถที่จะวิ่งแข่งให้สำเร็จได้ ยกตัวอย่างง่ายๆ นักเรียนไปสอบเข้าเรียนที่แห่งหนึ่ง หรือบางคนไปสอบเข้างานแห่งหนึ่ง เสร็จแล้วก็ไปดูผลการสอบ เขาเป็นคนแข็งแรงมาก เมื่อไปดูประกาศผลสอบ ก็มีความหวังมาก อยากจะสอบได้ และการสอบได้ก็มีความหมายต่อชีวิต

ต่อความหวังข้างหน้าของเขาเป็นอย่างมาก เมื่อไป ดูรายชื่อ พอไม่เห็น
ชื่อ ไม่มีชื่อของตนในประกาศ ■คิดว่าตกแน่ ■ ทั้งๆ ที่ร่างกายแข็งแรง แต่
เข่าอ่อน บางทียืนแทบไม่อยู่ ■ นี่ละ กำลังกายทั้งๆ ที่แข็งแรงแต่ไม่มี
ความหมายเพราะไม่มี กำลังใจ กำลังใจจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ที่นี้
ในทางตรงกันข้าม คนที่กำลังกายก็ไม่ได้แข็งแรงอะไร แต่ถ้าเกิด
กำลังใจขึ้นมา กำลังใจก็ทำให้เขาแข็งแรงทำอะไรได้ ยกตัวอย่าง เช่น
พ่อแม่ที่กำลังไม่สบาย ร่างกายก็ค่อนข้างอ่อนแอ พ่อดีมีเรื่องที่ต้องเอา
ใจใส่ลูกๆ ซึ่งพ่อแม่รักมาก มีความเอาใจใส่มีเมตตา เรื่องที่จะต้องทำ
ให้ลูกเป็นเรื่องสำคัญ ความรักลูกทำให้พ่อแม่มีกำลังใจ ทั้งๆ ที่ร่างกาย
กำลังอ่อนแอ ก็ลืม บางที ตอนนั้นโรคไม่ ■หายไปในไหน ทำเรื่องทำราว
ทำธุระให้ลูกได้ จนกระทั่งเสร็จ พอเสร็จแล้วก็มานอนเบ๊บต่อไป อะไร
ทำนองนี้ นี่ก็เป็นเรื่องของกำลังใจ ถ้ามีกำลังใจแล้วกำลังกายก็มาได้
ง่าย ถ้าไม่มีกำลังใจ แม้จะมีกำลังกาย กำลังกายนั้นก็เหมือนกับไม่มี
หายหมด ดึงออกมาไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม นี่ก็เป็นการมองด้านหนึ่ง
ให้เห็นว่า กำลังใจเป็นหลักสำคัญ ถ้าให้ดีก็ต้องมีทั้งกำลังกายและ
กำลังใจ ถ้ากำลังใจดีแล้ว กำลังกายมาเสริม ก็ทำกิจการงานได้
สำเร็จผลเป็นอย่างดี กำลังใจนี้ก็อย่างที่ว่าเมื่อกี้ ต้องมีศรัทธาเป็น
ปัจจัยสำคัญ

ศรัทธา คือความเชื่อ ความมั่นใจในคุณค่า ในประโยชน์ของ
สิ่งที่ตนกระทำ ■ เมื่อทำงานอะไรก็ตาม ถ้าเรามีศรัทธา เราเข้าใจ

ความหมายของงานที่ทำ เรามีความเชื่อมั่นในคุณค่า ในประโยชน์ของงานนั้น เราก็มีกำลังใจที่จะทำงานการก็ก้าวหน้าไปเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม สำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เรื่อง ศรัทธาหรือความเชื่อในสิ่งต่างๆ นี้ก็ไม่แน่นอนเสมอไป บางครั้งจิตของเราเปลี่ยนแปลง เราเคยมีศรัทธาในงาน แต่ต่อมาเราอาจจะเกิดปัญหา สู้สึกไม่แน่ใจในคุณค่าของงานนั้นขึ้นมา กำลังใจก็ถดถอย มีการเปลี่ยนแปลงไปได้เรื่อยๆ จึงจะต้องมีศรัทธาที่ลึกซึ้งลงไปอีก ศรัทธาในงานในการก็จึงมาสัมพันธ์กับศรัทธาหรือความเชื่อในวิถีชีวิตของเราด้วย มัน สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ถึงแม้ว่างานนั้นจะมีความหมายมีประโยชน์ แต่เรามองเห็นไม่สัมพันธ์กับแนวทางชีวิตที่เราคิดว่าดีงาม บางทีก็เกิดความขัดแย้ง ฉะนั้น ศรัทธาที่ลึกซึ้งไปก็คือ ความเชื่อความมั่นใจต่อความหมายของวิถีชีวิตของเราว่า ชีวิต แบบไหนเป็นชีวิตที่ดีงาม เป็นชีวิตที่มีคุณค่า ถ้าเราเชื่อในวิถีชีวิตแบบใดแล้ว ได้ดำเนินในวิถีทางนั้น อธิบายวิถีชีวิตแบบนั้น แบบที่เราเห็นว่าดีมีคุณค่า ศรัทธาก็เกิดขึ้นลึกซึ้งลงไป ทีนี้ ถ้าศรัทธาในวิถีทางดำเนินชีวิตว่าชีวิตที่ดีเป็นอย่างไร และวิถีชีวิตนั้นก็เข้ากับงานอย่างนี้ด้วย สองอย่างสอดคล้องกัน ก็จะทำให้ศรัทธานี้มั่นคงแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น แล้วก็จะเกิดผลและเกิดกำลังใจที่แท้จริง เพราะฉะนั้น ถ้าจะให้ดีก็ต้องให้ทั้งสองอย่างนี้มาสอดคล้องกัน คนจำนวนไม่น้อยจะมีปัญหาขัดแย้งในเรื่องนี้ คือ ในแง่งานการก็มองด้วยเหตุผลและเห็นแล้วว่า มันก็มีคุณค่าเป็นประโยชน์ แต่มันไม่สอดคล้องกับ ชีวิตที่ดีงามที่เราเข้าใจ ไม่เข้ากับชีวิตแบบที่เรา

ต้องการ ศรัทธาในวิถีชีวิตก็ไปขัดกับศรัทธาในเรื่องงาน ไม่กลมกลืนกัน ก็เกิดความขัดแย้ง ศรัทธาหักล้างกันเอง ไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ ก็เกิดความห่อเหี่ยว เกิดความท้อถอยขึ้นมา อันนี้ก็เป็นเรื่องของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตของคน จะทำอย่างไรดีจึงจะแก้ปัญหาได้ ก็ต้องมีศรัทธาที่ลึกซึ้งลงไปอีก ซึ่งเป็นเครื่องนำทาง และให้คุณค่าแก่วิถีชีวิตอีกชั้นหนึ่ง

ศรัทธาในทางศาสนา

ศรัทธาที่ลึกซึ้งนี้ มักเป็นศรัทธาทางศาสนา ศรัทธาในสิ่งที่สูง ที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวในจิตใจ ซึ่งไม่ว่าเราจะทำอะไรในภายนอก จะดำเนินชีวิตอย่างไรก็ตาม ทำงานอะไรก็ตาม เราก็มีศรัทธาที่ลึกซึ้งในใจเป็นฐานอันแน่นแฟ้น เป็นความเชื่อในสิ่งที่สูงสุด สิ่งที่เป็นเครื่องเชิดชูกำลังใจว่า ไม่ว่าเราจะทำอะไรก็ตาม เราก็มีสิ่งที่เราเคารพนับถือ บูชา เป็นสิ่งที่ดีที่สุดในที่เรา แม้จิตใจของเราจะอยู่ในยามที่ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องข้องพัวพัน เมื่อนึกถึงสิ่งเหล่านี้แล้วเราก็มี ความสบายใจ ไม่อ้างว้าง ไม่เลือนลอยไร้ความหมาย เช่น ที่นับถือพระพุทธศาสนา มีความเชื่อความเคารพในพระรัตนตรัย คำว่ามีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ก็หมายถึงว่า มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ศรัทธาในพระพุทธเจ้า หมายความว่า เราเห็นว่ามี บุคคลที่มีชีวิตที่ดีที่สุดเป็นตัวอย่าง เป็นแบบอย่างของการที่ได้เข้าถึงความจริง เข้าถึงความสมบูรณ์แห่ง

ศักยภาพของความเป็นมนุษย์ เป็นเครื่องยืนยันว่ามนุษย์เราทุกคนมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนได้ จนเข้าถึงความดีและความดีงาม มีปัญญาและคุณธรรมสูงสุด แต่จะต้องเพียรพยายามเข้มแข็งใน การพัฒนา ศักยภาพของตน เรามีความเชื่อและมั่นใจอย่างนี้ แล้วก็มีกำลังใจ ใน เวลาที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับไม่ได้เกี่ยวกับภารกิจ การงานอย่างอื่น จิตใจก็จะ ได้มาผูกพันกับความดีสักนี้ อันนี้ก็เป็นหลักอย่างหนึ่งในทางจิตใจ ซึ่งทำให้จิตใจไม่ว่าเหว

ศรัทธานี้ นอกจากเป็นแรงส่งให้จิตใจของเรามีแรงทำงานทำ การแล้ว ก็ทำให้จิตใจไม่ว่าเหวด้วย คนเรานี้ เวลาว่างๆ ไม่มีอะไรทำ ไม่มีงานทำ ว่างจากงาน บางทีก็เกิดอาการอ้างว้างว่าเหว เหนื่อย หน่ายหรือเหงาขึ้นมา ทำอย่างไรจะให้หายเหงาได้ ก็ต้องมีสิ่งที่เป็น หลักยึดเหนี่ยวในใจ ศรัทธาความเชื่อในทางศาสนานี้มาเป็นหลัก มา เป็นเครื่องให้กำลังใจในเวลาที่ไม่มียี่งอื่นที่ทำ หรือไม่มีงานที่ทำ หรือแม้ไม่มีคนอื่น คนเราตามปกติก็ต้องมีเพื่อน จึงจะไม่เหงา แต่ บางทีเพื่อนก็ไม่อยู่กับเรา เราก็เป็นคนเดียว ในเวลานั้นก็อาจจะเกิด ความเหงาขึ้น หรือบางที ทั้งๆ ที่มีเพื่อนนั่นแหละ เพื่อนก็ไม่สามารถ เข้าไปในจิตใจที่ลึกซึ้งได้ บางทีเรามีความต้องการอะไรบางอย่าง ที่ แม้แต่เพื่อนก็ไม่อาจจะสนองได้ ใจเราก็เหงา เราก็ว่าเหว แต่ถ้าเรามี ศรัทธาเป็นหลักใจ ใจก็ไม่อ้างว้าง คนที่ไม่มีศรัทธาในใจ ใจจะ เหงาจะว่าเหวบ่อยๆ เสมอๆ

ในโลกปัจจุบันนี้ ชีวิตนั้นวุ่นวายซับซ้อนมาก ความสับสนวุ่นวายนี้ บางครั้งก็ทำให้เราดีใจสนุก แต่บางครั้งก็ทำให้เราดีใจว่านั่นไง ดังนั้น ในเวลาที่สิ่งวุ่นวายเหล่านี้ไม่มี เราอึดใจว่างๆ ใจของเราบางครั้งก็ สบาย เพราะในเวลาที่มี ความดีใจว่าเรื่องนั้นๆ ใจมีอะไรเกะกะ ทำให้ สบายมาก ถ้าจิตใจของเราได้ว่างเว้นจากสิ่งเหล่านั้นแล้วก็ดีใจสงบและ สบาย แต่บางครั้งเรากลับต้องการความวุ่นวายนั้น คล้ายกับว่ามัน ทำให้เกิดชีวิตชีวา มีรสชาติ พอมาสงบเข้ากลับดีใจว่าเหว่ ถ้าคนไม่มีหลัก ใจก็เหว่ ถ้าไม่กระวนกระวายก็กลายเป็นเหงาเป็นว่าเหว่ จิตใจมี ๒ ลักษณะอย่างนี้ คนจำนวนมากเป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น จะทำอย่างไร ในเวลาที่ที่วุ่นวายกลางกิจกรรมก็ไม่ให้เหว่ เวลาว่างจากกิจกรรมก็ไม่ให้ เหงาไม่ให้เป็นว่าเหว่ อันนี้ก็เป็นเรื่องสำคัญของจิต

คนที่มีความศรัทธา ท่านบอกว่าเหมือนมีเพื่อนใจ เพื่อนที่อยู่นอกใจ ทำให้ใจไม่เหงาไม่เหว่ ในทางพระศาสนาบอกว่า ศรัทธาเป็นเพื่อน ประจำใจของตัวเอง ไม่ว่าเราจะมีเพื่อนภายนอกหรือไม่มีเพื่อนก็ตาม ถ้ามีศรัทธาแล้วก็เท่ากับ มีเพื่อนที่ช่วยให้อึดใจเข้มแข็ง มีกำลัง เสมอ ไม่เหว่ เริ่มต้นตั้งแต่ศรัทธาที่ว่าเมื่อเกิด คือศรัทธาในกิจการงาน ศรัทธาในวิถีชีวิตที่เราเห็นว่าดีงาม ตลอดจนถึงศรัทธาในพระศาสนา ศรัทธาในพระศาสนาเป็นศรัทธาที่ลึกถึงก้นกลางใจเป็นฐาน เป็นแกน ทำให้จิตใจของเรามีหลักยึดเหนี่ยว มีที่ปรึกษาที่เสมอ ไม่อ้างว้าง เปล่าเปลี่ยว โดดเดี่ยว และไม่ห่อเหี่ยว แต่ศรัทธาที่ถูกต้องจะต้องให้ เครื่องนำทางแก่ชีวิตของเรา ไม่ใช่เราจะมีศรัทธาเชื่อกันเฉยๆ

เท่านั้น เช่นความเชื่อในพระรัตนตรัยนี้ ก็มีความหมายเป็นเครื่องนำทาง ศรัทธาในพระรัตนตรัย คือในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ เป็นอย่างไร

ความสุขแท้ อยู่ที่ความจริงของชีวิต

ศรัทธาในพระพุทธเจ้า ก็คือศรัทธาในบุคคลที่ว่าเมื่อก็ มั่นใจว่ามีบุคคลที่มีความบริสุทธิ์ มีปัญญาแจ่มเป็นแบบ อย่างของมนุษย์ไว้ให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนเป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ สามารถพัฒนาศักยภาพของตนให้ถึงความสมบูรณ์ พระพุทธเจ้านี้ เดิมนั้นท่านก็เป็นมนุษย์นั่นเอง เหมือนกับเราทุกๆ คน แต่กลายมาเป็นพระพุทธเจ้าได้อย่างไร จากมนุษย์มาเป็นพระพุทธเจ้า ก็เพราะว่าได้เข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลาย คือเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง กฎธรรมชาติ

สิ่งทั้งหลายที่อยู่แวดล้อมเรา นี้ ก็เกิดมาจากธรรมชาติทั้งนั้น เรามองกับสิ่งแวดล้อมปัจจุบันนี้ เรามองเห็นว่า มีวัตถุ มีบ้านเรือน มีตึกราม มีถนน มีรถยนต์ อะไรต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นเรื่องเทคโนโลยีมากมาย ซึ่งไม่ใช่ธรรมชาติ แต่เทคโนโลยีหรือสิ่งที่เราสร้างสรรค์ประดิษฐ์ขึ้นมา นี้ ความจริงมันก็มาจากธรรมชาติ ไม่ได้มาจากไหนเลย แต่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นนี้ เมื่อสร้างขึ้นมาแล้ว มันก็บด บังตัวเราจากธรรมชาติ ไม่ให้เข้ากับธรรมชาติ ความจริง ชีวิตของเราเองก็เป็นธรรมชาติ เมื่อชีวิตเป็นธรรมชาติ ก็เป็นไปไม่ได้ที่เราจะเห็นห่าง

จากธรรมชาติโดยสิ้นเชิง เมื่อเรามาเพ็ดเพลินสนุกสนาน ต่อรสชาติอันตื่นเต้นของสิ่งที่มีมนุษย์ ประดิษฐ์ขึ้นไปได้สักกระยะหนึ่ง บางทีเราก็เกิดความเบื่อหน่าย และจิตใจของเราก็หันไปต้องการธรรมชาติ ถ้าเราไม่รู้จักความจริงที่เป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายแล้ว จิตใจของเราก็จะว่านอนอกกับสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น เป็นเทคโนโลยีเป็นอะไรต่างๆ เหล่านี้ เพราะชีวิตของคนเราในยุคปัจจุบัน ออกกับสิ่งเหล่านี้ตลอดเวลา ไม่ได้ออกกับธรรมชาติ เราตื่นเต้นเพ็ดเพลินกับมัน แล้วก็เบื่อหน่าย ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นอีกแบบหนึ่ง

คนเราที่จะมีความสุข เห็นชีวิตมีความหมายอย่างแท้จริง จิตใจจะเข้าถึงความสงบเป็นตัวของตัวเองได้นั้น จะต้องมองทะลุความจริงของสิ่งทั้งหลาย ที่มาแวดล้อมห่มห่อและมัด ตัวเราออกนี้ ให้เห็นแจ้งถึงธรรมชาติ จึงจะหมดความขัดแย้ง พระพุทธเจ้าก็เป็นมนุษย์ แต่ที่กลายเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมาได้ก็เพราะเข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเราเรียกว่าเข้าใจธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายนั่นเอง ความจริงของสิ่งทั้งหลายนี้เราเรียกว่า ธรรม ธรรม คือ กฎเกณฑ์ ความจริงความเป็นเหตุปัจจัยของสิ่งต่างๆ การเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงนี้แหละ คือการเข้าถึงธรรม การที่พระพุทธเจ้าเห็นความจริงของสิ่งทั้งหลาย มองสิ่งทั้งหลายถูกต้องตามความเป็นจริงแล้ว ก็เรียกว่าตรัสธรรม แล้วจึงเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา ธรรมจึงเป็นหลักการสำคัญ ประการที่ ๒ ในพระพุทธศาสนา เป็นตัวที่ทำให้มนุษย์แล้วกลายเป็นพุทธะ

ที่นี้ หลักการของพระพุทธศาสนาบอกว่า คนทุกคนสามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้ ถ้าพัฒนาตนขึ้นมาให้เข้าใจ ธรรม คือความจริงของสิ่งทั้งหลาย ถ้าคนพยายามฝึกฝนตัวเอง พยายามปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง พยายามพัฒนาความเข้าใจของตัวเองขึ้นมาแล้ว ใจเราความจริง มีปัญญาขึ้นมา เราก็เป็นคนแบบเดียวกับพระพุทธเจ้า คนจำพวกนี้มีมาก ๆ ขึ้น ก็แผ่ขยายถ่ายเทลักษณะที่มีความสุข มีชีวิตที่ดีงามแล้วก็กลายเป็นกลุ่มชนหนึ่งซึ่งมีชื่อเรียกว่า "สงฆ์" คือชนที่ได้เข้าใจความจริงของธรรมชาติ ความจริงของสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นเหมือนอย่างพระพุทธเจ้านั่นเอง

ที่ว่ามานี้ คือหลักการที่เรียกว่าพระรัตนตรัย คนที่นับถือพระพุทธศาสนา ก็นับถือหลักการนี้ จึงเรียกว่า นับถือพระรัตนตรัย คือ นับถือบุคคลที่เป็นแบบอย่างของการเข้าถึง ความจริงที่เรียกว่าธรรมนั้น และพยายามประพฤติตามอย่างเพื่อจะได้รวมกันเป็นกลุ่มชนมีชีวิตที่ดีงาม ที่เรียกว่า "สงฆ์" ถ้าเข้าใจหลักนี้แล้วก็มีศรัทธาเกิดขึ้น เป็นศรัทธาที่มองเห็น ว่า การมีชีวิตดีเป็นคนเป็นมนุษย์นี้ ที่จะมีชีวิตดีงามในที่สุดก็ไม่มีอะไรมาก ก็คือการเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงเท่านั้นเอง ไม่ว่าจะดำเนินชีวิตอย่างไรก็ตาม จะทำงาน อะไรก็ตาม ก็จะมีหลักใหญ่ที่ยึดถือไว้ในจิตใจ คือการมองสิ่งทั้งหลายให้เข้าใจตามความเป็นจริง พิจารณาอะไรๆ ตามเหตุปัจจัย อันนี้เป็นหลักใหญ่ ถ้ามีความเชื่อตามหลักการนี้แล้ว ไม่ว่าจะทำอะไร เป็นคนมีงานหรือว่างงานก็ตาม ก็สามารถมีความสุขได้ จิตใจไม่ว่าหว่ ไม่ไร้ความหมาย

นี่ก็เป็นศรัทธาที่ลึกลงไปอีก ไม่ใช่ศรัทธาเล็กๆ แต่เป็นศรัทธาที่โยง ยึดอยู่กับปัญญา มีศรัทธาอย่างนี้แล้ว ไม่ม่งมาย ไม่เป็นอันตรายทั้งแก่ ตนเองและแก่คนอื่น

การทำงานคือการพัฒนาตน

รวมความก็คือ คนเรานี้สามารถมีศรัทธาได้ในระดับต่างๆ มากมาย แต่ศรัทธาที่ควรยึดมั่นเป็นฐานก็คือศรัทธาอันนี้ ได้แก่ ความ เชื่อความมั่นใจ ในหลักการของการมองดู เข้าใจโลกและชีวิตนี้ตาม ความเป็นจริง มองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น เห็นว่าทุกอย่างในชีวิตนี้ จะดีงามสูงสุดก็อยู่ที่เพียง ว่าเราเข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลาย ปฏิบัติต่อมันให้ถูกต้อง วางใจต่อมันให้ถูกต้องและฝึกตนพัฒนาตัวเรา ขึ้นไปให้เข้าใจ ตระหนักในความจริงนั้นเสมอ ถ้าถึงแค่นี้แล้ว จิตใจ ของเราก็สามารถมีความสุขได้ ทีนี้ถ้าเราจะทำงาน เราก็ทำงานไม่ใช่ เพียงเพื่อหาเงินหาทองซึ่งเป็นเรื่องขั้นต้น แต่งานการนี้จะมี ความหมาย มากขึ้น นอกจากศรัทธาในการงานที่ทำให้ชีวิต ของเรามีคุณค่ามี ความหมาย และงานนั้นมีประโยชน์แล้ว เรายังมองเห็นงานทุกอย่างมี ความหมายขึ้นมาอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นเครื่องฝึกตน เป็นการปฏิบัติ ในทางที่จะให้มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น มองตามที่เป็นเป็นใน แต่ละขณะๆ จะทำอะไรก็เข้าใจตามที่มันเป็นอย่างนั้น และทำให้มัน ถูกต้อง ให้มันดียิ่งขึ้น โดยที่ตัวเราเองก็พัฒนาศักยภาพของตัวเอง ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ ถ้าเราสักว่าเราทำสิ่งหนึ่งและทำถูกต้อง

ตามวิถีทางของมันแล้ว เราก็สบายใจว่าเรา กำลังทำสิ่งที่ เป็นธรรม และขณะนั้นเราก็กำลังฝึกตนเองให้ พัฒนาอหิเมสมอ เพราะฉะนั้น การงานต่างๆ จึงเป็นเครื่อง มือในการพัฒนาตนเอง ไม่ว่าจะงานนั้นจะมี คุณค่าเป็นประโยชน์ถูกต้องตามวิถีชีวิตที่เราต้องการหรือไม่ก็ตาม แต่ ก็เป็นเครื่องฝึกตัวเองเสมอ ฝึกใจฝึกกายของตัวเอง

เป็นอันว่า การมองงานก็มีได้หลายอย่าง ตามที่วามมาแล้ว ใน ระดับที่ยากที่สุดก็คือ มองว่างานเป็นเครื่องมือหาเลี้ยงชีพทำให้ได้ เงินได้ทอง อันนี้เป็นขั้นที่ ๑ เป็นวัตถุมากเกินไป ขั้นที่ ๒ ก็มองว่า งาน เป็นเครื่องทำให้กิจการดำเนินไป ทำให้โลกนี้เป็นไปได้ ความเจริญ ความก้าวหน้าใน สังคมจะดำเนินไปได้ก็เพราะคนทำงานกัน ขั้นที่ ๓ มอง ลึกเข้าไปอีกก็คือ มองว่า งานนั้นมีคุณค่ามีความหมายมี ประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ ทำให้เพื่อนมนุษย์มีความสุขอย่างใดอย่าง หนึ่ง ขั้นที่ ๔ มองลึกยิ่งขึ้นไปอีกว่า งานนี้มีความหมายต่อชีวิตจิตใจ ของเรา ถูกต้องกับชีวิตที่เราเห็นว่าดีงาม มีคุณค่าเป็นประโยชน์ ทำให้ ชีวิตของเรามีคุณค่าขึ้น ต่อมา ถึงขั้นที่ ๕ นี้ ก็มองว่า งานเป็นเครื่องฝึก ตัวเรา เป็นเครื่องพัฒนาตนเอง และเป็นเครื่องสะสมการพัฒนาตัวเอง นี้ขึ้นไปเรื่อยๆ เพราะฉะนั้น ■ที่ทำงานโดยมีศรัทธาอย่างนี้ ไม่ว่าจะเห็น ว่า ตัวเองได้ผลประโยชน์ตอบแทนหรือไม่ แค่นั้นเพียงไหนก็ตาม แต่ ถ้าจิตใจขั้นลึกซึ้งในเวลาทำงานแต่ละขณะมีความ ■ลึกว่าเรากำลัง พัฒนาตัวเอง กำลังฝึกฝนตนเองให้ดีขึ้น ก็จะทำให้ ■ลึกว่างานนั้น เป็นสิ่งที่น่าทำเสมอทุก ขณะทุกเวลา ไม่เบื่อหน่ายกลัดกลุ้ม

นอกเหนือจากนั้นก็ คือ การที่รู้สึกว่าได้ทำในสิ่งที่เป็นธรรม สิ่งที่ถูกต้อง ทำจิตใจ มองสิ่งที่ทำนั้นให้เห็นตามความเป็นจริงว่าทำอะไรอะไร แล้วก็ ทำสิ่งนั้นให้มันสำเร็จไปตามวิถีทางของมัน แค่นี้ก็สบายใจในการทำงานได้

คนเราบางทีก็มีความคาดหวังต่างๆ กับสิ่งที่กระทำ และเมื่อ เห็นว่าจะไม่สำเร็จตามความหวัง ก็ทำให้เกิดความผิดหวัง เกิดความ ทุกข์ เกิดความท้อถอยหมดกำลังใจ แล้วก็ต้องมีวิธีแก้ไขในระดับ ต่างๆ แต่ถ้าทำใจให้ถูกต้องอย่างนี้ ก็สามารถทำการทำงานทุกอย่าง ให้ดำเนินไปได้ด้วยดี ถ้าเข้าใจในเรื่องงานแล้วทำใจให้ได้ในทุกระดับ ที่ว่ามา คุณ ค่าของงานก็จะเกิดในทุกระดับ ตั้งต้นแต่เป็นการพัฒนา ตนเองในทุกขณะที่ทำงานนั้น ไปจนกระทั่งภายนอกเป็นเครื่อง มือหา เลี้ยงชีพได้เงินได้ทอง ทั้งหมดนี้ที่สุดแต่จะทำใจได้แค่นั้นเพียงไร

หลักการทำงาน

หนึ่ง ในการทำงานนี้ นอกจากหลักใหญ่คือศรัทธาที่เข้าใจใน คุณค่า ซึ่งเป็นเครื่องทำให้เกิดกำลังใจตลอดเวลาแล้ว ก็ยังต้องอาศัย ตัวประกอบซึ่งเป็นเรื่องของการทำงานโดยตรงมาเป็นเครื่องช่วยเสริม ด้วย จึงจะทำให้การทำงานนั้นได้ผลจริงในทางปฏิบัติ และเมื่อการ ทำงานได้ผล ก็ยังเป็นเครื่องช่วยเสริมให้เรามีพลัง หรือทำให้เรามี ความมั่นใจในชีวิตของเรามากขึ้น หลักการทำงานที่เป็นข้อสำคัญๆ ก็ คือ เมื่อทำอะไรก็ตาม หนึ่ง จะต้องมีความ **ความเข้าใจชัดเจน**ในงาน

นั้น เมื่อได้บอกว่าการทำงานเป็นการฝึกฝน พัฒนาตนเองอย่างหนึ่ง แต่เราจะพัฒนาตนเองอย่างไรให้ได้ผล การพัฒนาตนเองอย่างง่าย ๆ ก็คือทำให้เกิดความชำนาญและความสามารถในการทำงานนั้นดีขึ้น แต่การที่จะทำได้ผลจริง พัฒนาตัวเองได้จริง พัฒนางานได้จริงนั้น จะต้องมีความ **ความเข้าใจในงานที่ทำ** **ความเข้าใจ** ชัดเจนในงานที่ทำนี่ก็เป็นปัญญาอย่างหนึ่ง จึงพูดสั้น ๆ ว่า ต้องมีปัญญาด้วย **งานของตนเองว่างานในหน้าที่ของตนคือ อะไร** และทำให้ถูกต้องให้ถูกต้องให้ถูกต้องกับตัวงานนั้น และทำให้ถูกต้องตามวิธีของงานนั้น งานนั้นก็จะเจริญไปด้วย และตัวเองก็ได้รับการฝึกฝนพัฒนาไปด้วย เราต้องพยายามสร้างเสริมความ **ความเข้าใจ**นี้ให้ทันกับงาน **เสมอ** ทำงานอะไร ก็ต้องมีหลักอันแรกว่า **งาน** หรือ **งานดี** หมายถึงงานที่เป็นกิจเป็นหน้าที่ของเรา

ประการที่ ๒ เมื่อ **งานดี** แล้ว ถ้าเรามีศรัทธาอย่างที่ว่าเมื่อกี้เราก็ยอมมีกำลังใจในการงาน คุณสมบัติที่ต้องการในตอนนั้นก็คือ เราจะต้องพยายามทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ทำให้เต็มที่ของเรา การทำให้เต็มที่ของเรามีความหมายอย่างหนึ่งคือการทำหน้าที่ไม่ให้บกพร่อง การขยันหมั่นเพียรทำหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีไม่บกพร่อง นี่ก็เป็นหลักอย่างหนึ่งในการทำงาน เรียกว่ามีความเพียร ใช้ภาษาธรรมดาก็คือ ทำหน้าที่ไม่ให้บกพร่อง

ก้าวต่อไปคือ นอกจาก **งานดี** ทำหน้าที่ไม่ให้ บกพร่องแล้ว ใน การปฏิบัติตัวต่องานนั้น ก็มักจะมีปัญหา ว่าคนนั้นทำงานอย่างสุจริต

หรือไม่สุจริต ถ้าทำงานอย่างสุจริต ก็ตรงไปตรงมาต่องานนั้น ในการ
รับผลประโยชน์จากงาน ก็ตรงไปตรงมาตามที่ตกลงไว้ ไม่หาทางที่
เรียกว่า บิดเบือน เจโก เรียกว่าง่าย ๆ ว่า ไม่โกงหรือไม่หาผลประโยชน์ที่
ผิด จากงานนั้น คือมีความสุจริต ไม่ทุจริต การทำงานถูกต้อง ตาม
หลักการที่ตราไว้ ก็เป็นเรื่องของข้อตกลงในทางสังคม ด้วย นับว่า
เป็นหลักประการหนึ่งในการทำงาน เรียกว่า มือ สะอาด หรือมีความ
สุจริต

ข้อต่อไป ในการทำงานนั้น ตามปกติเราก็ทำร่วมกับคนอื่น การ
จักร่วมคนอื่นทำกับคนอื่นก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้งาน
ดำเนินไปด้วยดี จึงต้องมีความสัมพันธ์กับคนอื่นร่วมงานอย่างถูกต้อง
ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งในการทำงานก็คือ คนร่วมงานมีความสัมพันธ์
กันดีหรือไม่ดี ถ้ามีความสัมพันธ์ไม่ดี ก็เกิดความขัดแย้ง เกิดปัญหาใน
วงงาน อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา คนเราอึดนักมากมีนิสัยใจคอต่างๆ กัน
มักจะมีปัญหาเรื่องความขัดแย้ง ความไม่สอดคล้อง ไม่กลมกลืนกัน
มองขัดหูขัดตา อะไรต่างๆ หรือการกระทำที่ไม่เป็นไปอย่างใจเรา อย่าง
น้อยก็ต้องมีความรู้สึกที่ไม่ได้อย่างใจ พอไม่ได้อย่างใจก็ไม่สบายใจ
แล้วก็เกิดปัญหาขึ้นมา เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ในวงงาน ซึ่งยอมรับ
กันว่ามีเป็นธรรมดาเลย เมื่อเราทำงาน เมื่อเราเกี่ยวข้องกับคนมาก ก็
จะต้องมีเรื่องอย่างนี้เกิดขึ้น ขึ้นต้นก็ต้องทำใจได้ว่า นี่มันเรื่องของงาน
เรื่องของการเกี่ยวข้องกับคนอื่น ก็ต้องมีความซื่อซัดบ้าง ถ้าเราจะให้
เป็นอย่างใจของเราทั้งหมด เราก็ต้องเป็นคนเดียว ซึ่งเป็นไปไม่ได้ จึง

ต้องเข้าใจตามความเป็นจริง แล้วยอมรับความจริงนั้น แต่เมื่อความจริงว่าเป็นอย่างนั้นแล้ว ก็ต้องก้าวต่อไปขั้นที่ว่าเราจะแก้ไขอย่างไรให้ดีที่สุด เมื่อปรับให้มีความสัมพันธ์ที่ดีเท่าที่จะเป็นไปได้ จะปรับอย่างไรก็ตาม ให้งานนี้มันดำเนินไปด้วยดีก็แล้วกัน เรายอมรับ ยอมที่จะไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามใจของเรา แต่สิ่งที่วัดวัตถุประสงค์ของเรา คือทำให้งานสำเร็จ ให้งานมันสำเร็จไปด้วยดีก็แล้วกัน อันนี้ก็เป็นหลักหนึ่ง คือเอาความสำเร็จตามวัตถุประสงค์เป็นเกณฑ์ ไม่เอาใจอยากใจชอบของเราเป็นเกณฑ์ มองการณ์ไกลคิดถึงผลระยะยาว ไม่เอาความชอบใจจิตใจเดี๋ยวนั้นชั่วคราวช่วยยาม ถ้าอย่างนี้แล้วก็แก้ปัญหาได้อีกในระดับหนึ่ง

แต่ถ้าให้ดีกว่านั้นก็คือ ทำให้มีความกลมเกลียว ปรับใจปรับตัวเข้ากันได้ระหว่างคนที่ทำงานด้วยกัน ให้ออกด้วยกันอย่างมีความสุข และความสามัคคี การที่จะมีความสุข ความสามัคคี ก็คือการที่เอาใจเขามาใส่ใจเรา และการที่จะต้องรู้จักปรับตัวปรับใจเข้าหากัน เราต้องยอมรับว่า คนเรามีพื้นฐานมาคนละอย่าง พื้นฐานพื้นเพไม่เหมือนกัน มีการสั่งสมอุปนิสัยใจคอกันมาต่างๆ มีประสบการณ์ต่างๆ กัน มาจากครอบครัว มาจากฐานะอะไรต่างๆ ไม่เหมือนกัน เมื่อมาออกมาทำงานด้วยกันแล้ว ความไม่เหมือนกันที่มีมาแต่เดิมมันก็มาแสดงออก แล้วเกิดเป็นความไม่กลมกลืนหรือ ความขัดแย้งกันขึ้น ถ้าเรายอมรับความจริงนี้แล้ว เราต้องเป็นฝ่ายรู้จักปรับตัวด้วย ปรับตัวก็คือ เริ่มต้นจิตใจต้องไม่มีความ ไม่ถือการกระทบกระทั่งนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องทำให้มี ความหมายร้ายแรง ที่จะต้องเปลี่ยนให้ได้ตั้งใจ แต่ถือ

เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมาแล้ว จะต้องรับพิจารณาก่อน คือตอนแรกก็ยังคงคิด พอยังคิดแล้วก็คิดหาทางว่า จะใช้วิธีอย่างไร ที่จะปรับตัวเข้าหากันโดย เรียบร้อย แต่ข้อสำคัญอันแรกคือไม่มีความ ชุกคิด ยังคิดก่อน คิดและก็หาวิธี การที่ยังคิดและหาวิธีนี้เรียก ว่าใช้ปัญญา คือใช้ปัญญาหาทางที่ จะปรับตัวเข้าหากันได้ถูกต้อง และโดยการพูดจากัน ถ้ายังพูดกันไม่ได้ ปรับตัวเข้าหากันยังไม่ได้ เวลายังไม่เหมาะยังไม่สะดวก โอกาสยังไม่ ถึง ก็เอาแค่จะทำอย่างไรจะวางตัวของเราให้ดีให้ถูกต้องไว้ก่อน นี่ก็ เป็นวิธีต่างๆ แต่รวมความก็คือ จะต้องมีการปรับตัวปรับใจเข้าหากัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ร่วมกันด้วยดี มีความสงบสุข มีความ สามีคีกลมเกลียว

สร้างสุขด้วยการให้แก่กัน

อย่างไรก็ตาม การที่จะขอปรับตัวปรับใจเข้าหากัน อย่างเดียว นี้ไม่พอ เราต้องแสดงออก วิธีการที่จะขอร่วมกัน ด้วยดีในสังคมนั้น ไม่ใช่รอให้เขาปรับตัวเข้ามาหาเรา หรือรอที่เราจะปรับตัวเข้าหาเขา อย่างเดียว แต่ขอที่ว่าจะต้องมีการแสดงออก การแสดงออกที่ถูกต้อง ในการร่วมขอร่วมงานก็คือการให้ต่อกัน มนุษย์เรานั้นเป็นธรรมชาติว่า มีความพอใจที่จะได้ เมื่อได้รับมาเราก็มีความสุข แต่ในการฝึกฝนตัว ของมนุษย์หรือในการที่มนุษย์จะเจริญพัฒนาขึ้นได้นั้น เราจะต้องออก จากการเป็นรับหรือฝ่ายได้ไปเป็นการเป็นให้ คนที่พัฒนาตนนั้น จะฝึก ฝนที่จะไม่หาความสุขจากการรับ หรือการเอา แต่ฝึกฝนตนให้มี

ความสุขจากการให้แก่คนอื่น แต่การที่เราให้แก่คนอื่นแล้ว จะมีความสุขได้นั้น เป็นไปได้จริงหรือไม่ ขอให้คิดว่า คนเราเมื่อให้แก่คนอื่นแล้วมีความสุขได้ไหม ที่จริงมันฝืน เราต้องได้เราต้องเอา เมื่อเราได้มาเราได้รับเราก็มีความสุข เราไปให้คนอื่นแล้วจะมีความสุขได้อย่างไร มันฝืน แต่ขอให้คิดดู บางทีเรามีความสุขจากการให้ได้เหมือนกัน ถ้าคนไหนเป็นพ่อเป็นแม่คงเห็นง่าย เป็นพ่อเป็นแม่มีลูกแล้ว ก็รักลูก คนที่รักลูกนี้สามารถให้แก่ลูกได้อย่างมีความสุข และให้แล้วก็มีสุข แทนที่ว่าจะเอาแล้ว รับแล้วจึงจะมีความสุข แต่ให้ลูก ทำให้ลูกมีความสุขแล้วตัวเองก็มีความสุข ที่นี้บางคนใจกว้างกว่านั้น รักไม่ใช่เฉพาะลูกเท่านั้น แต่รักพี่รักน้องด้วย คนไหนเรารัก เราให้แก่เขา เราก็มีความสุข แต่ถ้าเราให้แก่คนที่เราไม่ได้รัก ใจเราก็ฝืนและก็ไม่มีความสุขยาก ถ้าใจกว้างออกไปอีกคือรักเพื่อนรักพ่อ รักอะไรให้แก่เพื่อนก็มีสุข ตกลงว่า การให้นี้สามารถทำให้คนมีความสุขได้ แต่มีเงื่อนไขว่า ต้องมีใจรักก่อน ถ้า ความรักนี้ขยายออกไป รักไปถึงไหน เมื่อให้เขาก็ได้ความสุขไปถึงนั้น ยิ่งรักคนมาก รักเพื่อนมนุษย์กว้างออกไปเท่าใด ก็มีความสุขจากการให้มากขึ้นเท่านั้น

ถ้าในหนี่กร่วมงานมีความรักต่อกัน มีความรักคนอื่นแล้ว ก็สามารถให้แก่เขาได้ และมีความสุขจากการให้ นั้น กลายเป็นว่าให้ความสุขแก่คนอื่น แล้วตัวเองก็ได้ความสุข ใจที่มีความรัก ก็มีสุข อยู่ชั้นหนึ่งแล้ว เมื่อให้ด้วยความรักนั้น ก็ได้ความสุขเพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่ง นี่คือวิถีทางของการฝึกฝนพัฒนาตนอย่างหนึ่ง คือการที่จะจักได้รับ

ความสุขจากการให้แก่ผู้อื่น ในการขอร่วมกันในวงการทำงาน ถ้าเราทำงานที่เห็นว่ามีคุณค่าเป็นประโยชน์ การทำงานนั้นก็ป็นทางนำไปสู่อุดมคติ เราก็ได้มีการฝึกฝนพัฒนาตนในการทำงานขั้นหนึ่งแล้ว เมื่อทำงานนั้นร่วมกับผู้อื่น การที่ขอร่วมกันเป็นเพื่อนร่วมงาน นอกจากมีการฝึกตนในการทำงานแล้ว ก็ทำให้มีการฝึกตนในการขอร่วมกับผู้อื่นด้วยอีกขั้นหนึ่ง การที่จะทำตนให้มีความสุขจากการให้แก่ผู้อื่นนี้ ก็ทำได้หลายทาง เพราะการให้มืหลายอย่าง เริ่มแต่การให้วัตถุสิ่งของเป็นเบื้องต้น แต่ไม่ใช่แค่นี้หรอก เราสามารถให้ความเอื้อเฟื้อ ให้กำลังใจ ที่จะช่วยเหลือกัน ให้แรงงานในการทำธุระ ให้กำลังใจในการทำงาน ให้คำปลุกปลอบใจ ตลอดจนให้โอกาสแก่เขา เพื่อที่เขาจะได้เจริญเติบโต เช่น เราเห็นคนๆ หนึ่ง ทำอะไรไม่ได้อย่างใจเรา เราก็รู้สึกขัดใจเพราะเอาใจเราเป็นหลัก ทีนี้ถ้าเราจักให้ คือ ให้โอกาสแก่เขาในการที่เขาจะพัฒนาตัวเองขึ้นมา พอเราสี่กว่าเราให้โอกาสแก่เขา ใจเราก็สว่างแล้วก็โปร่งขึ้นมา เราก็สามารถมีความสุขได้ ทนดูเขาได้ที่เขาทำไม่ได้อย่างใจของเรานี้ เรียกว่าให้โอกาส เพราะฉะนั้น การให้จึงมีหลายแบบ ให้วัตถุสิ่งของ ให้กำลังใจช่วยเหลือ ให้ความเอื้อเฟื้อร่วมมือ ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำความสี่กว่าความเข้าใจ ให้ความเป็นกันเองสนิทสนม แล้วก็ให้โอกาส

เป็นธรรมดาว่า คนทั่วไป ตั้งแต่จะตั้งกิจการ ก็ตั้งใจไว้แล้วว่า จะทำเอา คือ เก็บเอาผลประโยชน์ ถ้าเป็นคนทำงาน ก่อนเข้าทำงาน ก็ตั้งใจมาแล้วว่าจะมาเอา คือมาเอาผลตอบแทน เอาเงินเดือน เอา

เครื่องเลี้ยงชีพ พอมาทำงานร่วมกับคนอื่น ก็คิดมาเอาอีก ถ้าไม่มีอะไร
 อื่นจะให้เอา ก็จะมาเอาเปรียบ อย่างน้อยก็ไม่ยอมเสียเปรียบใคร เมื่อ
 มากมายหลายคนและทุกคนก็คิดแต่จะเอา สิ่งที่จะเอาได้ก็ไม่พอ ก็
 ต้องแย่งกัน กัดขี้น้หมเหง ครอบงำกัน แล้วทุกคนนั้นแหละ ก็แห้งแล้ง
 โดดเดี่ยว กอดัน ไม่มีความสุข แต่ถ้าทุกคนคิดตั้งใจในทางที่จะให้ แล้ว
 คอยหาโอกาสให้แก่กัน ก็กลายเป็นมี มากมายเหลือล้น สิ่งที่จะให้แก่
 กันนั้น ก็อย่างที่ว่ามาแล้ว คือไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์สินเงินทอง หรือ
 วัตถุสิ่งของ แล้วแต่จะมีอะไรและในโอกาสใด ก็ให้ไปตามแต่จะมีหรือ
 จะให้ได้ อย่างน้อยก็ให้น้ำคำและน้ำใจ ซึ่งจะทำให้ทำงานออ่วมกัน
 อย่างมชื่น อิ่มใจ ปลอดภัยและมีความสุข พุดสั้นๆ ก็คือให้ความสุข
 แก่กันนั่นเอง มีพุทธภาษิตว่า ุ้จักให้ความสุข ก็ได้ความสุข คนที่ให้
 ความสุขแก่คนอื่น ถ้ามีน้ำใจจริงก็ยอมได้ความสุขตอบแทน อย่างน้อย
 แทนที่จะตั้งใจว่าจะไม่ยอมเสียเปรียบใคร ก็เปลี่ยนเป็นตั้งใจเสียใหม่
 ว่า เราจะยอมเอาเปรียบใคร แต่ความจริงแล้ว ทุกคนมีสิ่งที่จะให้แก่
 คนอื่นได้ ไม่อย่างนั้นก็อย่างนี้ ลองสำรวจตัวเองดูก็ว่าเรามีอะไร
 พอจะให้แก่อ่วมงานและคนอื่นได้บ้าง ในด้านวัตถุ เรามีเงินทอง
 สิ่งของพอจะเผื่อแผ่ช่วยเหลือใครได้ไหม ในด้านวิชาความรู้ ในด้าน
 ถ้อยคำ ในด้านร่างกาย และในด้านไมตรี สัมพันธ์ เรามีอะไรจะช่วย
 แนะนำ ให้กำลังใจ ให้ความสบายใจ ให้ความช่วยเหลือแสดงน้ำใจ
 และให้ความสนิท สนมเป็นกันเอง เป็นต้น แล้วก็จะพบว่าทุกคนมีอะไร
 ที่จะให้แก่คนอื่นได้ คนละไม่น้อยทีเดียว

ทำงานดี มีจิตใจที่พัฒนา พาให้สุขสมบูรณ์

คนที่พยายามฝึกตัวเองในการทำงาน ก็มีวิถีชีวิตที่เอางานเป็นเครื่องฝึกฝนพัฒนาตนเอง ถ้าเป็นอย่างนี้ก็เรียกว่า อกอย่างมีหลักใจ จะมีความสุขในการดำเนินชีวิต ในการทำงานทำการ และแก้ปัญหาชีวิตของตนเองได้ เรื่องของการอกในโลกนี้ เราจะให้โลกเป็นไปอย่างที่เราปรารถนาทุกอย่างย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะว่าโลกและสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย เหตุปัจจัยบางอย่างนั้นทำขึ้นมาในทันทีไม่ได้ ถ้าจะให้ทำได้ทันทีเป็นไปตามความอยากของเรา ก็ต้องบันดาล ต้องเนรมิตขึ้น ซึ่งเป็นไปไม่ได้ สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย เหตุปัจจัยนี้บางทีก็ต้องใช้เวลาทำกันตั้งนาน คนที่ไม่จักทำใจก็มีเรื่องน่าวายจิตใจมาก เพราะสิ่งทั้งหลายจะเกิดความขัดแย้ง ไม่เป็นไปตามปรารถนา ไม่เป็นไปตามความอยากของตนเอง ฉะนั้นหลักการในทางศาสนาจึงสอนให้จักทำใจ ถ้าทำใจของเราได้แล้วก็มีความสุข แต่การทำใจนี้ก็เพื่อเป็นพื้นฐานในการที่จะดำเนินชีวิตให้ดี เพื่อทำการงานให้ได้ผล เพื่อพัฒนาตนให้ยิ่งขึ้นไป ไม่ใช่เพื่อให้สบายใจแล้วเลยนิ่งเฉยเฉื่อยชา แต่เพื่อก้าวหน้า ต่อไปจนกว่าจะถึงความสมบูรณ์

วันนี้อาตมาก็พูดเรื่อยไป แบบว่าคุยกันโดยไม่ได้มี จุดมีประเด็นอะไรที่เป็นเรื่องแน่นอนตายตัว นึกอะไรได้ก็ว่าไปเรื่อยๆ ตกงก็ปรารภแต่เรื่องงานที่ทำเท่านั้นเอง เพราะมาพูดกับท่านซึ่งอกในที่ทำงาน ก็เลยพูดเรื่องงาน แต่ความจริงในการมาพูดกับคนทำงานนั้น

คนทำงานหลายคนไม่อยากจะให้พูดเรื่องงาน เพราะอึดกับงานมา เบื่อเต็มที่แล้ว อาตมาก็กลับมาพูดเรื่องงานอีก แต่ก็ไม่ได้ประสงค์จะมาซ้ำเติมความเบื่อ มาพูดด้วยความประสงค์จะให้มีความสุขกับงาน รวมความว่า การที่จะให้มีความสุขกับงานนั้น ก็อย่างที่ว่ามาแล้ว คือ มองงานให้มีความหมายหลายอย่าง จนกระทั่งในที่สุด ไม่มอง ไม่คาดหวัง ไม่หวังอะไรข้างหน้า แต่มองในแต่ละขณะที่ทำ มองทุกขณะที่ทำนั้น ว่าเราได้ฝึกฝน พัฒนาตัวเองทุกขณะ ทำให้ถูกต้องตามแนวทางวิถีของมันแล้วก็มีความพอใจ มีความพอใจก็มีความสุข แล้วก็ขยายออกไปภาคปฏิบัติอย่างที่ว่า ตามแนวทางของการทำงานที่จะให้เกิดประโยชน์แท้จริง ก็มีหลักข้อที่ว่า ต้องหนึ่ง งานดี ถ้ามองตัวเองว่างานที่เราทำอึดนี้ เราดีไหม ถ้าไม่ดีก็ต้อง ทำความเข้าใจให้ดี สอง ทำหน้าที่ไม่บกพร่อง ขยันทำ ตั้งใจทำให้สำเร็จ ไม่ให้บกพร่อง แล้วก็ สาม มีสะอาด และสุดท้าย สี่ คือไม่ขาดมนุษยสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานดีทั้งเบื้องบนเบื้องล่าง ด้วยวิธีการรู้จักให้รู้จักหาความสุขจากการที่ได้ให้แก่คนอื่น ซึ่งมีความหมายไม่ใช่ทำให้เฉพาะวัตถุอย่างเดียว แต่ให้ได้แม้กระทั่งโอกาส ความพร้อมที่จะให้อย่างนี้ก็เรียกว่ามีน้ำใจ หรือใจกว้าง ซึ่งไม่ใช่เกิดผลประโยชน์แก่คนอื่นเท่านั้น ตัวของเราก็ได้ตลอดเวลา ตัวเองก็มีความสุข

อาตมาพูดมาในเรื่องของการทำงาน ก็กินเวลาไปมากมายแล้ว ถือว่าวันนี้เป็นมงคลอย่างหนึ่งที่ได้มาพบกับการทำงาน เพราะเป็นที่สร้างสรรค์ คนที่ทำงานนี้เป็นผู้สร้างสรรค์ดังที่กล่าวแล้วตั้งแต่แรก

ตัวทำงานอย่างน้อยก็ได้ชื่อว่าเป็นสิ่งที่ทำสิ่งที่มีค่าเป็นคุณประโยชน์ แก่โลกอยู่แล้ว แต่แค่นั้นก็ยังไม่พอ จะทำใจของตัวเองอย่างไร ทั้งที่ทำงานไปก็ไม่ให้เบื่อหน่าย ไม่ให้ท้อถอย จะให้ใจเป็นสุขตลอดเวลาที่ทำงานด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้ก็ต้องมีวิธีการ วิธีการทั้งหมดที่พูดมา ก็อยู่ที่การทำใจ วางใจ ที่ถูกต้อง และมีหลักใจ แล้วก็จะสบายใจ และทำงานด้วยใจที่มีความสุข งานนั้นก็จะได้ผลดี ด้วย ตกลงทุกอย่างก็ต้องสอดคล้องกัน

ขออนุโมทนา ขอให้ทุกคน ทุกท่าน ได้มีความเจริญอกงามในจิตใจของตัวเอง ในการพัฒนาตน ทั้งทางด้านทักษะในการประกอบอาชีพการงาน และการพัฒนาจิตใจให้ เจริญก้าวหน้า ไม่ใช่ในความดีงามอย่างเดียว แต่ในความดีงามและความสุขด้วย ซึ่งจะสุขแท้ ก็ต้องมีปัญญาที่จกมองโลกและชีวิตตามเป็นจริง ขอให้การทำงานนี้ การมีชีวิตอยู่ร่วมกันนี้ ตลอดจนการดำเนินชีวิตประจำวันของทุกๆ ท่าน จงนำมาซึ่งความสุข ความเบิกบาน ความร่มเย็นแจ่มใส ความก้าวหน้าอกงามในชีวิต ตลอดกาลนานเทอญ

สนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะ

อ.สุทัศน์ ศิวรักษ์: สมัยเมื่อผมไปพิมพ์หนังสืออยู่ที่โรงพิมพ์คิวพร ซึ่งขึ้นชื่อมากสมัยนั้น เจ้าของโรงพิมพ์เห็นว่า พอดตกเย็น พนักงานมักจะกินเหล้า เล่นไพ่ พอถึงปีใหม่ก็เลย นิมนต์เจ้าคุณปัญญานันทะมาเทศน์ ท่านก็บอกว่าอบายมุข มันเลวอย่างนั้น มันเลวอย่างนี้ ก็พนมมือ ฟังกันเงียบ พอท่านฉันเพลเสร็จ กลับวัด ตกเย็นก็กินเหล้า เล่นไพ่อตามปกติ ดังนั้นผมจึงไม่ค่อยเห็นด้วยกับการยึดเยียด คงจะต้องขึ้นอกับการฝึก การปฏิบัติมากกว่า

พระเทพเวที: จิตใจมันเครียดในงาน งานก็ทำให้เครียด พอเครียดในงาน ก็ไปหาทางผ่อนคลาย อบายมุขก็มาเป็นตัวคลายให้ ทำให้หายเครียด ทีนี้ ถ้าเราทำงานอย่างมีความสุขและพอใจในงานแล้ว มันก็คลายไปแล้วไม่ต้องมาคลายอีก แต่บางคนบอกว่าเพื่อเปลี่ยนแปลงบรรยากาศ เขาอาจจะเถียงว่า ผมทำงานก็มีความสุขดี แต่เป็นความสุขอีกแบบหนึ่ง ไปกินเหล้าเสีย ก็เป็นความสุขอีกแบบหนึ่ง เรียกว่า เปลี่ยนเสียบ้าง

อนันต์ วิริยะพนิจ: บางคนเขามีความลึกซึ้งว่าชีวิตนี้เขาทุกข์เหลือเกิน บางครั้ง ถ้าเขามีความสุขสักนิดหนึ่ง จากการดื่มสุรา หรือความสุขสัก

นิตหนึ่งจากการเสพอบายมุข เขาบอกว่าขอให้เขาที่เถอะ ทัศนะเช่นนี้ ผมเห็นว่าเป็นความสุขที่ชั่วคราว เป็นความสุขที่ไม่แท้ ท่านจะกรุณา ขยายความก็จะเป็นพระคุณ

พระเทพเวที: ก็อย่างที่ว่า มันเป็นวิธีสับเปลี่ยน แต่ที่จริงเป็นการหนี ลักษณะที่หนึ่งก็คือหนีจากทุกข์อันนี้ ไปหาอะไรที่ทำให้ลืมความทุกข์ นั้นไป อันนี้ก็ เป็นลักษณะของความไม่กล้า คล้ายๆ กับว่า เผอิญกัน จนกระทั่งกลัวมัน ไม่กล้า เลยหนี ดีกว่า แต่ก็แก้ความทุกข์นี้ได้ เพราะไม่ได้กำจัดเหตุ ความทุกข์นั้นมันก็อยู่ตามเดิม เพราะว่าหนีไป ผ่านไปได้ชั่วคราวแล้ว กลับมาเจอตามเดิมอีก คือไม่ได้แก้ที่ตัวทุกข์ เพราะฉะนั้น ในหลักการที่แท้จริง การที่จะมีชีวิตดีงามมีความสุขก็คือ ไปแก้ที่ตัวทุกข์ ปัญหาที่ไหน ปัญหาที่ตัวความทุกข์นั้น จิตใจที่เป็นทุกข์ การที่เป็นทุกข์จากเรื่องนั้น นี่จะแก้ไขอย่างไร ไม่ต้องหนี ไม่ต้องหลบไปหลบมา ไม่เข้าถึงตัวเรื่องนั้นสักที ก็เป็นวิธีเสียนั่นเอง ซึ่งบางทีก็กลับไปเติมปัญหา คือนอกจากไม่แก้ปัญหาแล้ว บางทีก็ไป เพิ่มปัญหาในรูปอื่น คือบางทีขอลองนิดๆ หน่อยๆ แต่พอต่อไปมันติด พอติดแล้วที่น้ำมันกลายเป็นสิ้นเปลืองเงินทอง แล้วเติมปัญหาอีก อันหนึ่งคือปัญหาจากเงินทองไม่พอใช้ บางทีหยิบยืมเป็นหนี้ ปัญหาเก่ามีแล้วก็เติมให้มันมากขึ้น ก็หนักเข้าไป ทีนี้ถ้าเกิดว่ากินเหล้ามาก เข้า สุขภาพไม่ดี ก็เกิดปัญหาใหม่อีกแล้ว หาปัญหาให้แก่ตนเอง บางทีไม่เจอขณะนี้แต่ไปเจอระยะยาว จนกระทั่งอายุมากชกแก่ลงไปๆ แก่ตัวจึงมีปัญหา หรือแม้แต่ในตอนนั้นเอง สมมติว่าเกิดเรื่องรุนแรงไป

ทะเลาะวิวาทกันก็สร้างปัญหาใหม่อีกรูปแบบหนึ่ง เรียกว่า ทางที่จะเกิดปัญหาใหม่นี้มันมากมาย แต่อย่างน้อยก็คือไม่แก้ปัญหาโดยตนเอง เพราะไปเลี้ยงหลบอ

อ.สุลักษณ์: อบายมุขเท่าที่ผมสังเกตมีคน ๓ ประเภท ประเภทที่หนึ่ง มันยากจนเหลือเกิน มันเป็นหนึ่งในสิน มันก็หนีไปกินเหล้า หนีไปเล่นการพนันโดยหวังว่าคงจะรวยมาใช้ได้ เล่นหวยรัฐบาล เล่นหวยเถื่อน เป็นเยอะเลยพวกคน ยากจนจน กินเหล้าเพราะไม่อยากเจอปัญหา มัน สภาพเดิมมันก็ แต่มันไม่อยากเผชิญ นี่พวกที่จนมาก อีกประเภทหนึ่ง มันรวยมาก เป็นเยอะเลยในเมืองนอก เป็นเยอะเลยที่อังกฤษ รอบๆ วัดท่านสุเมธ คนรวยอ ทั้งนั้นเลย แถบคนรวยอนอก London ๖๐% ติดเฮโรอีน ลูกคนรวยนะ และโรงเรียนในอเมริกา มีเยอะเลยที่ชายเฮโรอีน รูปโปสเตอร์มีทั้งไว้ที่บ้าน มันติดกัน ก็พยายามสูบกัน บ้านเราก็เป็นมาก มันเบื่อ ทำได้ทุกอย่างเลย มันทำอะไรก็ได้ มันหนีสูบไปแล้วมันฝันมันเพลีน นะเรื่องสุขภาพนี่ อันที่สามนี้พวกเราโดยตรง ทำงานถ้าจับเรื่องเครียดนี้ช่วยได้ ทำแล้วบางที่มันเครียด ทำแล้วบางที่มันเบื่อ ทำแล้วบางที่หมดเงินเดือนไม่เห็นขึ้น ทำแล้วเป็นหนี้ อะไรอย่างนี้ มันก็ต้องหนี เพราะฉะนั้น อย่างที่ว่ากันนิดหน่อยๆ เสร็จแล้วมันหนัก อันตรายมันอ ตรงนี้

พระเทพเวที: ในการแก้ปัญหา วิธีแก้ปัญหาในขั้นสุดท้ายขอที่ว่า ทำอย่างไรให้ทุกขณะนี้ เราเรียกว่าปัจจุบันแต่ละขณะให้มันมีความสุข เพราะไม่จั้นมันก็เป็นภาระหนือ เรื่อย หนีออกจากขณะที่เป็นอ หรือ

ขณะที่เป็นอ...นี้เป็นขณะที่ไม่มีความสุข ความสุขนั้นมันอ...ข้างหน้าๆ เราอ...ข้างหลังก็ไล่ตามความสุขกันอ...เรื่อยไป ก็ไม่พบ ทีนี้ทำอย่างไร จะให้แต่ละขณะทุกขณะนี้มันมีความสุข มันก็จะเต็มอิมไปเลย เห็นไหม คนเราแก้ปัญหาไม่ถูกก็ตรงนี้ โดยปกติทั่วไปไม่สามารถ อ...ในขณะนั้น เพราะฉะนั้น จะทำอะไรก็ตามในขณะนั้นๆ ให้มีความสุข ไปเลย มีความพอใจ แต่ถ้าจะปลอบใจเบื้องต้น อย่างน้อยคนที่มั่งงานทำนี้ ก็ยังดีขั้นหนึ่งแล้ว เรื่องเงินเดือน พอไม่พอก็กว่ากันอีกเรื่อง หาเหตุกัน แต่อย่างน้อยมองคน...ไม่มีงานทำเหมือนตัวเอง เราก็ได้เปรียบกว่า เยอะแยะ ยิ่งใน สมัยปัจจุบันนี้ คนว่างงานในสังคมมีมาก เราก็เป็นคนโชคดี มาก แต่อันนี้ก็ยังไม่ใช้การแก้ปัญหาที่แท้เลย เป็นแต่เพียงปลอบใจเท่านั้นเอง ที่แท้ต้องมาถึงขั้นนี้ คือทำอย่างไรให้มี ความสุข ความพอใจในการดำรงชีวิตอ...ในแต่ละขณะ

อ.สุลักษณ์: แต่วิธีแก้มันต้องปรับ ๒ ระดับ ครับ

- ระดับหนึ่งส่วนบุคคล ที่ท่านเทศน์ พยายามมี ทักษะที่ถูกต้อง เรียกร่องจากชีวิตให้หน่อย มีความสุขในการทำงาน
- อีกระดับหนึ่งในหน่วยงาน ก็จะต้องปรับเหมือนกัน ก็เปิดโอกาส ให้เป็นประชาธิปไตยให้มากขึ้น เปิดโอกาสให้คนออกสิทธิ์ออกเสียงมากขึ้น บางทีมันก็จะช่วย ในที่บางแห่งเขาใช้ระบบเครดิต ยูเนียนมาช่วย ...จักรการออมทรัพย์ให้เป็น ...จักวิธีว่าจะเผชิญหนี้สินอย่างไร เผชิญเหตุการณ์อย่างไร คือมีทางออกและชนะได้ ก็จะมีกำลังใจ มากขึ้น ทีนี้ ใ้เรื่องอบายมุขอะไรต่างๆ นี้ ในสังคม

มัน ยั่วเย้ามากเกินไป โฆษณาเหล่า โฆษณาเบียร์ หรืออะไรก็
แล้วแต่ บุหรี แม่กระทั่งโคคาโคล่า อะไรต่างๆ อบายมุข ทั้งนั้นเลย
แต่ทำไมรู้สึกนะ มันเอาโคเคนใส่เข้าไป ดิกริมัน อาจจะอ่อน ทั้ง
ฟาสที่ฟูดอะไรต่างๆ ทั้งนั้น หมายถึงเยอะแยะที่ไม่เท่าทัน ก็สอน
ให้เท่าทันไอ้พวกนี้ด้วย

พระเทพเวที: การให้โอกาสแก่คนอื่น เอาใจใส่คนอื่น เอาใจใส่ ความสุข
ของผู้อื่นนี้ มันทำให้ลืมเรื่องตัวเองไป แล้วก็ทุกข์น้อยลง คนที่ไปคอย
เอาใจใส่คนอื่นบ้าง มองความทุกข์ความสุขของผู้อื่น แล้วก็ทำให้จิตใจ
ของเราโปร่ง ทีนี้ ถ้าหากว่า มองแต่เรื่องตัวเอง ตัวยังไม่ได้ นั่น ตัวยัง
ไม่ได้นี่ จิตใจก็บีบคั้นตลอดเวลา มันแคบ ก็ไปมองว่า เอ ! คนอื่นเขา
เป็นอย่างไร สุขสบายดีหรือเปล่า ไม่ใช่มองในแง่ที่จะอิจฉาริษยา
คนเรานี้ถ้าไปมองในแง่แต่จะได้ไม่ได้ พอมองคนอื่นก็มองในแง่ อิจฉา
ริษยา ว่าเขาได้มากกว่าเรา เราทำไม่ได้ ทีนี้ถ้าทำใจเปลี่ยนทำที่บีบ
กลับไปมองคนอื่น เอ๊ะ! นี่เขามีความทุกข์ลำบากอะไรหรือเปล่า เขาจะ
มีความสุขไหม ทำไมเขาจึงไม่มีความสุข คนเรารักคนอื่น ก็เหมือนกับ
พ่อแม่รักลูก เห็นลูก มีความสุขเราก็มีความสุข แต่ถ้าเราไม่รัก เห็นเขา
มีความสุข เราอาจจะทุกข์เพราะว่าเราอิจฉา แต่ถ้าเรารักเขาบีบ เขามี
ความสุข เราก็สุขด้วย ทีนี้ ถ้าเราขยายความรู้สึกเอาใจใส่ต่อผู้อื่นนี้
ออกไป โอกาสที่จะมีความสุขก็มากขึ้น แต่ถ้าเราเหลือ ตัวคนเดียว
เมื่อไร ทุกข์ยิ่งมากขึ้น ถ้าเรามองแต่ตัวเองคนเดียว พอเราไปสัมพันธ์
กับคนอื่นอีกคน เราก็มีโอกาสที่จะทุกข์เพิ่ม ขึ้นอีกหนึ่ง เพราะเรา

จะต้องขัดแย้ง หรือต้องแข่งกับเขา เราก็มีตัวทุกข์เพิ่มมาหนึ่ง พอไปเจออีกคนหนึ่งก็เจออีกทุกข์หนึ่งเรื่อยไป ยิ่งเจอคนมากก็ยิ่งทุกข์มาก หรือมิฉะนั้น ก็จะเป็นไปในทางแบ่งแยกเป็นฝ่ายเป็นพวก คือขัดแย้งกับคนหนึ่งแล้ว ก็เข้ากับอีกคนหนึ่งเพื่อเอามาช่วยขัดแย้งแข่งด้วย ก็กลายเป็นพวกเป็นฝ่าย ความขัดแย้งก็ยิ่งรุนแรงมากขึ้น ปัญหาก็มากขึ้น แต่ถ้าเราเอาใจใส่คนอื่น หมายความว่าสร้างความสุขด้วยการให้ หรือให้ความเอาใจใส่ซึ่งก็เป็นการให้ อย่างหนึ่ง มีความรักคือความต้องการให้เขามีความสุข เพิ่ม คนเข้ามาเท่าไรก็ยิ่งมีความสุขเท่านั้น เรื่องก็...ที่นี่ ถ้าเราไม่สามารถเปลี่ยนท่าทีของจิต เราก็มีความทุกข์ได้มาก เพราะฉะนั้น การพัฒนาตัวก็...ที่นี่ด้วย พัฒนาจิตใจให้มองกว้างออกไป มองเพื่อจะให้ความเอาใจใส่ ความสุขก็เพิ่มมากขึ้น

हरिन्तरु सुखवर्जनः ท่านครับ บุคคลที่ทำงานอยู่ในกิจการที่...รู้สึกเป็นโทษทางสังคม เช่น กระทำ...ในโรงเหล้า โรงบู้หรี แล้วจะทำให้มีความสุขในการทำงาน ทั้งๆ ที่เป็นกิจกรรมที่เป็นพิษเป็นภัยกับทางสังคม แล้วเขาจะมีความสุขในการทำงานอย่างไรครับ

พระเทพเวที: นี่แหละอย่างที่ว่าเมื่อกี้ มันมีหลายระดับ ตอนแรกศรัทธาในงานไม่มีเลยใช่ไหม ศรัทธาในงานว่างานนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นประโยชน์แก่สังคม แก่เพื่อนมนุษย์ ศรัทธาในงานไม่มี อันนี้เป็นจุดอ่อนอันดับที่หนึ่ง ทำให้ท้อ ถอยไม่มีกำลังใจ งานนั้นไม่มีคุณค่าทางสังคม เราก็...รู้สึกว่า มันไม่มีคุณค่าต่อชีวิตนี้ด้วย ไม่ทำให้ชีวิตนี้มีคุณค่า แต่กลับเป็นว่าชีวิตของเรากลายเป็นโทษแก่คนอื่น การที่ไปทำงานนี้ก็

คล้ายกับเอาชีวิตนี้ไปเป็นส่วนร่วมในการทำให้เกิดโทษ ทีนี้ จะทำอย่างไร ก็ต้องมองลึกลงไป หมายถึงว่า อย่างน้อยการทำงานนั้นเป็นการฝึกฝนพัฒนาตน การทำงานนั้นให้ดีก็เป็นการพัฒนาตนเองเสมอ ตลอดเวลา ทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุดนี่ก็เป็นจุดที่ทำให้สบายใจได้ แต่จะไปลี้มเสียเลยไม่ได้นะ เดียวไปลี้มว่างานนี้เป็นโทษจริงๆ เพราะฉะนั้น ในแง่หนึ่งถ้าว่าตามหลักของทางศาสนาก็คือ เราก็ต้องหาทางออก ด้วย แต่ในกรณีที่ยังทำอด้วยเหตุใดก็ตาม ก็ต้องทำใจอย่างนี้ว่าเราทำงานของเรา ทำให้ถูกต้อง วางเจตนาที่จะไม่ให้ไปเห็นดีเห็นงามร่วมส่งเสริมความชั่วร้ายนั้นด้วย แต่สิ่งช่วยผ่อนเบาความชั่วร้ายที่มีอหรือทำกันอในงานนั้น ก็เป็นความดีอย่างหนึ่ง และก็ได้พัฒนาตัวในเวลา นั้นด้วย อันนี้ก็ทำให้จิตใจสบายได้ ก็มีหลักอ

อ.สุลักษณ์ ทีนี้มันไม่ใช่เฉพาะโรงงาน โรงเหล้า หรือโรงฆ่าสัตว์นะ หลายต่อหลายครั้งงานทุกอย่างที่ทำแล้วไม่มีคุณค่า อันนี้สำคัญ ยกตัวอย่าง ครูมีปัญหามาก พวกครูรู้สึกว่าเขาสอนไม่มีความหมาย เด็กมันก็ไม่เชื่อเขา มันไปเชื่อโทรทัศน์มากกว่า เงินเดือนเขาก็น้อย ปัญหาอตรงนี้ ต้อง จับที่เจ้าคุณท่านว่าให้ได้ อย่างน้อยงานของเรามีคุณค่าหรือไม่มีคุณค่า เราต้องพัฒนาความคิด พัฒนาวิธีการของเราให้ ชัดและพยายามหาคุณค่าในสิ่งนั้น ยกเว้นอาชีพที่ไม่สุจริตหรืออาชีพที่มันเป็นโทษเสียแล้ว หลายอย่างมันเป็นประโยชน์ได้ ในแง่หนึ่งนวนิยายมีคนอ่านนี้ บางทีอาจจะหวังดี บาง คนอาจจะอ่านเป็นเพื่อนก็ได้ นี่เราต้องพยายาม พยายามมองท่าทีให้ถูกต้อง

อนันต์: หลายกิจการ อย่างกิจการด้านสุรานี้ อาจจะเป็นภาพที่เห็นชัดว่าเป็นกิจการที่ค่อนข้างขัดแย้งกับศีลธรรม แต่มีหลายกิจการที่มันอ●เบื้องหลังของกิจการเหล่านี้ เช่น ธนาคาร เป็นต้น ธนาคารเป็น●ปล่อยสินเชื่อให้โรงเหล้า ซึ่งความจริงแล้วกิจการธนาคารนี้ใครๆ ก็คิดว่าเป็นกิจการที่มีเกียรติ เป็นการดำเนินงานที่ดูคล้ายๆ ว่าไม่มีโทษ ถ้าเรามองในระดับหนึ่ง แต่ถ้าจะพิจารณาให้ลึกลงไป กรณีที่โรงเหล้า ตอนนี้มีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงาน ปรากฏว่า ธนาคาร ๓-๔ แห่งต้องเข้าไประดมทุนหลายพันล้านบาท อ●เบื้องหลัง ในแง่ของการประกอบการแล้วคงต้องพิจารณาให้ลึกลงไปว่า เอื้อต่อสังคมหรือส่วนรวมมากเพียงใด ซึ่งพนักงาน ระดับล่างคงจะไม่●สึก หรือ●สึกก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะระบบ มันใหญ่เกินตัวเอง นี่เป็นเพียงตัวอย่างเดียว

อ.สุลักษณ์: ท่านเห็น ท่านเห็นปัญหา เพราะฉะนั้น คนทำงานธนาคาร ๙๙% ไม่เห็นปัญหาหรอกเพราะเขาปิดด้วย และโบนัสมันแพงด้วย วิธีซื้อ วิธีตั้ง แล้วโอกาสกินกันมาก โอกาสซื้อฉลก็มีมาก มันอันตรายมาก

พระเทพเวที: อันนี้เป็นกรณีซับซ้อน กรณีซับซ้อนนี้ ถ้าเราอ●ในสถานะนั้น อ●ท่ามกลางแต่เราเป็นตัวกลไกเล็กน้อย เราไปปิดฝั้นอะไรไม่ได้ เราจำเป็นต้องทำส่วนของเราให้ดี ก่อน และถ้ามีโอกาสเราก็หันเหเบนงานนั้นไปในทางที่ให้เกิดคุณค่า หรือหาทางทำให้เกิดประโยชน์จากงานนั้น แต่ อย่างน้อยการพัฒนาตนไว้ ก็มีประโยชน์ไม่เฉพาะขณะนั้น แต่พอถึงโอกาสเมื่อไร ความพร้อมที่เราสะสมไว้ ที่จะทำงานอื่นที่มีคุณค่าได้ เมื่อโอกาสนั้นมาถึงเรา เราก็พร้อมที่จะทำสิ่งที่

ประโยชน์ได้ เหมือนอย่างเราอยู่ในธนาคารหรือใน กิจการใดก็ตามที่ มันสองแง่สองง่าม มันอาจจะเกิดโทษ ตอนนี้อาจไม่มีโอกาสที่จะทำ ส่วนที่จะแก้ไขสภาพเหล่านี้ได้ แต่ ด้วยการฝึกปรือตัวเอง พัฒนา ตนในการทำงานนั้นไว้ดี เราก็จะไปถึงจุดหนึ่งหรือสถานะอะไรก็ตาม ที่ เราจะมีความสามารถขึ้นมาในตอนใดตอนหนึ่ง ถ้าเรามีความพร้อม จากการพัฒนาตนเองเสมอ ตอนนั้นเราก็จะได้ทำสิ่งที่เราเห็นว่า มี คุณค่า คือแก้ไขได้ แต่ถ้าเราวิ่งไปงอมืองอเท้า เห็นว่า งานนี้ไม่มี ประโยชน์ไม่มีคุณค่า มันเป็นโทษ แล้วตัวเองก็ไม่พยายามฝึกฝนมาตั้ง นาน ให้ตัวเองมีความสามารถในงานนั้น แล้วก็ไม่มีจักหนทางที่จะไป แก้ไข ก็เลยไม่มีโอกาสจะไปแก้ไขได้เลย จะมีโอกาสหรือไม่มีโอกาส อะไรมันจะเป็นอย่างไร แต่ขณะนี้หรือขณะนั้นทำให้เป็นประโยชน์ให้ดี ที่สุด พอไป ถึงจุดหนึ่งความพร้อมที่สั่งสมไว้เกิดประโยชน์เองนะ อันนี้ เรียกว่าหลัก "บุพเพกตปุญญตา" มันก็ต้องมี "ถึงที่ฉันบ้าง" อะไร ทำนองนี้ แต่ "ถึงที่ฉันบ้าง" จะมาได้เมื่อไร ถ้าตัวเองไม่ฝึกพัฒนาตน ไม่ใช้ขณะปัจจุบันนี้ให้ดีที่สุด เพราะฉะนั้น จึงต้องใช้ขณะปัจจุบันให้ดี ที่สุด

อ.สุลักษณ์: แต่ที่อนันต์ว่า ให้เข้าใจถึงประเด็นนี้มันยาก และส่วนมาก จะไปนึกถึงอย่างอื่น ยกตัวอย่างง่ายๆ บางคนไม่เคยมีที่ขายไม่ได้ แล้วที่ มีราคาเป็นล้านขึ้นมาก็ขายที่ถวายเป็นวัด วัดก็ไม่อีกว่าเป็นผลจากใช้ ความอะไร ความไม่ถูกต้องในสังคม แต่คนที่จะไม่เท่าทันนี้น้อย นี่เป็น ปัญหาหนึ่งซึ่งเราจะต้องแก้ กรณีวัดธรรมกายเห็นชัดเลย มันนี่ว่าการ

ซื้อที่ไม่เป็นการเสียหายอะไร ชาวบ้านเดือดร้อนนะ พอไม่มัน
อันตราย

อนันต์: ที่ผมเสนอเมื่อสักครู่นี้ เห็นด้วยกับท่านที่ว่า มันยากที่จะไประบุ
ประเภทของงาน เพราะมันมองได้ยากที่จะวินิจฉัยความดีชั่ว ที่
ยกตัวอย่างธนาคาร ในระดับพนักงานเขาไม่สนใจเรื่องพวกนี้ เขาก็คง
ทำไปตามหน้าที่ของเขาให้ดีที่สุด เหมือนกับคนที่ทำงานโรงงาน
เหล่า หรือทำงานโรงฆ่าสัตว์ มันก็เป็นหน้าที่อย่างหนึ่ง บรรษัทข้าม
ชาติบรรษัทหนึ่ง เวลาลูกไก่ล้นตลาด ราคาไข่ไก่และไก่มันจะตก เขา
แก้ปัญหา อย่างไร เขาแก้โดยเอาลูกไก่เป็นแสนๆ ตัวนี้ไปทิ้งทะเล ซึ่ง
เขาก็ไม่รู้สึกว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องบาป เพราะเขามองใน ฐานะทุนนิยม
เป็นเรื่องธุรกิจ ถ้าไม่เอาลูกไก่เป็นหมื่นๆ แสนๆ ตัวนี้ไปถ่วงน้ำแล้วละก็
หายนะมันจะตามมา ระบบ ชีวิตสังคมปัจจุบัน มันหนีเรื่องต่างๆ
เหล่านี้พ้นยากเหลือเกิน

อ.สุลักษณ์: ต้องเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ เศรษฐศาสตร์มันธรรมชาติ
เศรษฐศาสตร์มันธรรมชาติ มันทำทุกอย่าง อาจารย์ประเวศเขียนไว้
รัฐบาลหมดพื้นฐานทางจริยธรรมแล้วหรือ รัฐบาลพยายามจะผลิต
บุญให้มากขึ้น ในขณะที่ฝ่ายใหม่พยายามรณรงค์ให้เลิกสูบบุหรี่ ก็
จะผลิตเหล้าให้ มากขึ้น จับเหล้าเถื่อน ไม่ใช่อะไรนะ ที่จับเหล้าเถื่อน
ไม่ใช่ว่าเขาจะเป็นห่วงราษฎรจะกินเหล้าเถื่อนแล้วจะเป็นอันตราย จับ
เหล้าเถื่อนเพื่อว่ากูจะผลิตเหล้าขาย (กูจะได้เพิ่มผลผลิต) อันตราย
มาก

พระเทพเวที: อย่างนี้ต้องแยกออกเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขในระดับไหน กรณีอย่างนี้ถือเป็นปัญหาระดับซับซ้อน ยากกว่าการแก้ปัญหา ระดับหนึ่งโดยเฉพาะ ต้องมีผู้เท่าทันที่จะให้ปัญญาแก่สังคมอะไรต่างๆ เหล่านี้ หรือแม้แต่การจัด สรรวางระบบใหม่ในวงกว้าง ที่นี้เราอยู่ในส่วนย่อยมันอีก ระดับหนึ่ง (อนันต์ ซึ่งยากที่จะไปแก้เรื่องต่างๆ เหล่านี้) ต้องรู้ว่า อันนี้มันเป็นปัญหาของระดับไหน ถ้าเราอยู่ใน ส่วนย่อยนี้ เราไปกังวลมากกับปัญหาระดับใหญ่ เราว่าสนใจด้วยความขัดแย้งใจมาก ยิ่งทำใจไม่ถูกก็ลำบาก ก็ต้องวางใจให้ถูกที่ ว่าตอนนี้เราจุดไหน ทำอย่างไรให้ดีที่สุด แล้วจังหวะของปัญหาการแก้ อยู่ที่ตรงไหน ผิดจังหวะผิดระดับมันก็ยุ่งเหมือนกัน อันนี้ก็ทำให้ปัญญาแก่สังคม เพราะการแก้ปัญหาในระดับซับซ้อนนี้ ต้องอาศัยปัญญาที่เท่าทันกัน ก็อย่างที่ว่า คนจำนวนมากเขาก็เป็นคนดี แต่เขาก็ไม่รู้ว่าที่เขาทำนั้นมันทำให้เกิดโทษเกิดภัยมารูปไหน ก็ต้องมาชี้แนะกัน ทำความเข้าใจ ถ้าเป็นคนดีที่แท้จริงก็คิดว่าเขาก็รับฟัง รวมความแล้วก็อย่างที่ว่า เป็นปัญหาใหญ่และซับซ้อน ต้องมีปัจจัยแก้หลายอย่าง ที่สำคัญคือ ความเท่าทันปัญหาจริยธรรมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเข้มแข็งพอที่จะไม่หาผลประโยชน์ จากสิ่งที่ก่อความทุกข์แก่เพื่อนมนุษย์หรือปัญหาแก่สังคม และการจัดระบบที่เอื้อต่อความดีงามและประโยชน์สุขของประชาชน มีข้อพิจารณาอย่างหนึ่งว่า ถ้าทุกคนงดีมี ไม่มีใครกินเหล้า โรงงานสุราก็ไม่มี เพราะไม่ผลิตให้ใครกิน ในทางตรงข้าม ถ้าจำกัดการผลิต ไม่ส่งเสริมให้ขยายโรงงานสุรา

ไม่โฆษณาชวนดื่ม คนติดเหล้า ก็มีทางน้อยลง ควรจะแก้ปัญหาด้วยวิธีไหน หรือจะใช้ทั้งสองอย่างประสานกัน นี่ก็เป็นตัวอย่างให้พิจารณา ดู ข้อสำคัญขอให้ทำ มิใช่ว่าอย่างไรหนาก็ไม่ทำ ไม่จริงจังอะไรสักอย่าง